

Yerel Yönetimlerin Uluslararası Müdahaleleri İçin Yasal Bir Dayanak: Uluslararası Hukuk Ve Kentli Hakları

Burak ÇELEBİ¹

Özet

Yerel yönetim kısaca, halka en yakın olan yönetim birimi olarak tanımlanabilir. Yerel yönetimlerin karar organları seçimle göreve gelmektedir. Bu özelliğiyle yerel yönetimler demokratik hayatın vazgeçilmez parçalarıdır. Genel seçimlere nazaran yerel seçimler sayesinde halkın yönetime katılma ve yönetimde söz sahibi olma davranışları daha gerçekçi olarak anlaşılabilir.

Tüm dünyada her ülkenin kendine özgü yapısı nedeniyle tek bir yerel yönetim modeli uygulanmadığı için, uluslararası alanda yerel yönetimlerin etkin bir konuma gelmesi konusunda gerçekleştirilen çabalar da yerel yönetimlerin heterojen yapısı dolayısıyla olumlu sonuçlar vermemektedir. Bu sorunu aşmak ve yerel yönetimleri uluslararası alanda daha etkili hale getirmek için birçok uluslararası düzenleme yapılmaktadır.

Bu çalışmada, ilk olarak yerel yönetim kavramı tanımlanacak, demokrasi ve yerel yönetimler arasındaki ilişki incelendikten sonra küreselleşme karşısında yerel yönetimlerin durumu tartışılacak ve son olarak, uluslararası ve bölgesel kuruluşların yerel yönetimler ve yerel haklar alanındaki düzenlemelerine yer verilerek, yerel yönetimlerin uluslararası arenada hangi meşruiyeti kullanarak var oldukları inceleme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yerel Yönetim, Demokrasi, Küreselleşme, Uluslararası düzenlemeler, İnsan ve kentli hakları*

A Legal Basis For International Interventions On Local Administrations : International Law And Urban Rights

Abstract

Local administrations are defined briefly as administration unit which is regarded the closest one to public. Decision making bodies of local administrations are elected because of that local administrations are inevitable parts of the democracy. The behaviours of voting power and right of citizens to share administration can be understood better by the help of local elections rather than general elections.

Since every country has a unique administration model there is not a de facto administration model for every single country all over the world. Hence, international efforts on perfecting administration models are not giving positive results because of heterogeneity of local administration models. In order to overcome this problem, there are many international regulations are being done.

In this paper, I'll firstly define local administration. After the relationship between democracy and local administrations are being discussed the situation of local administrations across globalization will be discussed. Finally, regulations in the realm of local administrations and rights made by international and local institutions will be stated and legitimacy of local administrations in the international domain will be examined.

Key Words: *Local Administration, Democracy, Globalization, International Regulations, Human and Urban Rights*

¹Şırnak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi

1. Giriş

Milletvekili genel seçimlerinde ülke yönetiminde tek başına iktidara gelen bir siyasi parti kimi zaman yerel seçimlerde aynı başarıyı gösterememektedir. Bu durum yerel yönetimlerin demokratik özelliğinin çok önemli bir sonucudur.

Demokrasinin ayrılmaz bir parçası olan yerel yönetimler ve seçilmiş yöneticiler, o bölgede yaşayan halkın beklentilerine uygun bir yönetim sergilemek zorundadır. Yerel yöneticilerin sürekli halkın içinde olması ve halka en yakın kademede bulunmaları, yerel yönetimlerden halkın hesap sormasını kolaylaştırmakta ve daha şeffaf bir yönetimin gerçekleşmesinin yolu açılmaktadır.

Demokrasi ve yerel yönetimler arasındaki bu güçlü ilişki her ülkenin yerel yönetim sistemine göre farklılık arz etmektedir. Üniter devletlerde merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde siyasi, idari ve mali konularda daha fazla etkili olurken, federal yapıya sahip devletlerde bu etki daha azdır.

Uluslararası platformda çağımızın en popüler kavramları “Demokrasi” ve “İnsan Hakları”dır. Küreselleşen dünyada, hem demokrasinin hem de yerel haklar bağlamında insan haklarının en güzel uygulama alanı olan yerel yönetimlerin etkisiz hale gelmesini önlemek amacıyla başta Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen Avrupa Kentsel Şartı olmak üzere Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’ nin bu konuda düzenlemiş olduğu birçok uluslararası anlaşma bulunmaktadır.

2. Yerel Yönetim Kavramı

Yerel yönetim bir başka ifadeyle yerinden yönetim, siyasi ve idari yetkilerin bir kısmının, merkezi idarenin dışındaki birimlere aktarılmasıdır.² Merkezden yönetimden farklı olarak yerinden yönetim kuruluşlarının her birinin ayrı bir kamu tüzel kişilikleri bulunmakta, bu kuruluşlarda görevli olan kamu görevlileri, doğrudan doğruya o yerinden yönetim kuruluşları tarafından göreve getirilmektedirler. Yine merkezi yönetimden farklı olarak yerinden yönetimler, ayrı bir bütçeye, idari ve mali özerkliğe sahip olmakta ve merkezi yönetimin idari vesayet

² Eryılmaz, Bilal, *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*, Ankara: Okutman Yayıncılık, 2011, s. 95.

denetimi altında bulunmaktadır.³

3. Yerel Yönetim ve Demokrasi İlişkisi

“Kent”, “yönetim” ve “siyaset” kavramları uzunca bir tarihi gelişim süreci sonunda, demokrasi ve ona ilişkin değerlerle (insan hakları, hukukun üstünlüğü...) hep içe içe kullanılmıştır. Özgürlük, eşitlik ve ortak yarar gibi yerel yönetim değerleri ile demokrasi değerleri birbirini tamamlayan kavramlar olarak ortaya çıkmışlardır. Demokrasi, yerel yönetim ve siyaset kavramlarının kesiştiği bir nokta olarak, bununla ilgili tartışmalarda önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda yerel yönetimler kimilerince, demokrasi okulu, demokratik toplumun oluşması için merkezi devlet iktidarını sınırlayan bir güç, katılım ve temsilin en iyi gerçekleştiği kurumlar olarak gösterilirken, kimilerine göre de, tarihin bir döneminde ortaya çıkmış devlet kurumları olarak görülür. Hatta yerel yönetimlere, ortaçağda burjuvazinin ve aristokrasinin ayrıcalık kazanmak için oluşturduğu birimler gözüyle bakılmıştır. Fakat yerel yönetimler, tarihin bir döneminden sonra demokrasinin vazgeçilmez kurumları olmuşlardır. Günümüzde ise sanayi toplumunun dinamiklerinde meydana gelen değişmelere paralel olarak, yerel yönetim-siyaset ilişkileri yeni boyutlar kazanmaya doğru gitmektedir. Özellikle, devletin yapısal ve işlevsel yönü ile ilgili tartışmalar bağlamında demokrasiye ilişkin değerler ve yapılanmalar sorgulanmakta, temsili demokrasiden çoğulcu demokrasiye geçişe karşılık gelen plüralist düşünceler önem kazanmaktadır.⁴

Yerel yönetimler demokrasinin temel kurumları olarak görülmektedirler. Yerel yönetimler halkın yönetime katılmasını ve halka, kendi kendilerini yönetme imkanı sağlayan en önemli kuruluşlar olmalarının yanında, demokrasinin en etkin bir şekilde hayata geçirildiği kuruluşlardır. Yerel yönetimler düzeyinde temsilciler ile seçmenler arasındaki coğrafi ve toplumsal uzaklığın, ulusal düzeye oranla daha az olmasının, demokrasi kuramının öngördüğü hem gerçek bir seçme sürecinin hem de etkili bir halk denetiminin gerçekleşmesini sağladığı ileri sürülmektedir.⁵

³ Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer, Murat, Kaya, Cemil, *Türk İdare Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 176.

⁴ Ökmen, Mustafa, *Demokratik Yerinden Yönetim, Sivil toplum ve Yerel Yönetimler*, Yerele Siyaset, 2008a, Sayı: 27, s. 21.

⁵ Pustu, Yusuf, *Yerel Yönetimler ve Demokrasi*, Sayıştay Dergisi, 2005, Sayı: 57, s. 124.

Günümüzde yerel yönetimler, siyasal olgunluğun gelişmesi, demokratik anlayışın benimsenmesi ve ülke barışına katkı sağlanması yönünden de çok önemli kuruluşlardır. Bu yönetimlerde gösterilecek başarı, demokratik anlayışın gelişmesine ve bu alanda barışçıl bir ortamın oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Bundan dolayı artık hemen hemen her ülkede, yerel yönetimlere demokrasinin önemli kurumları olarak bakılmaktadır. Çünkü yerel yönetimlerin en önemli özellikleri arasında, halkın kendi kendini yönetmesine imkan verebilen kurumlar olmaları gelmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimler demokrasinin başlıca öğeleri kabul edilen, “halkın yönetime katılması” , “çoğunluk ilkesi”, “yöneticilerin danışmaya önem vermeleri” ve “daima hesap verebilme sorumluluğu içinde kendilerini hissetmeleri” gibi değerleri içinde bulundurarak demokrasinin işleyebilmesi için önemli bir zemin hazırlamaktadır. Yerel yönetimlerin etkinlik, katılma, demokrasi, özgürlük gibi değerlerle birlikte anılmaları, demokrasinin dört temel ilkesi olarak bilinen, çoğunluğun yönetimi, azınlığın haklarının korunması, siyasal eşitlik ve düzenli olarak seçimlerin yapılması gibi ilkelere uygun olmaları ve bu nedenle de toplumun demokratikleştirilmesi sürecindeki tartışmasız etkilerinden dolayı bu birimlere haklı olarak yerel demokrasi denilmiştir.⁶ Demokrasinin yerel demokrasi niteliği kazanması, en genel ifadeyle, demokrasinin tüm kurum ve kurallarının sivil toplum örgütleri ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesi, vazgeçilmez bir hayat tarzı olarak algılanması ve demokrasinin bütün kesimler için aynı ölçüler içerisinde istenmesi anlamına gelmektedir.⁷ Kısacası yerel demokrasi kavramı, yerel yönetimlerle demokrasi arasındaki ilişkiyi çok iyi ifade etmektedir. Uzun yıllardan beri bu ilişki hem bilim adamlarının hem de düşünürlerin ilgisini çekmekte ve tartışılmaktadır. Görünen o ki, ilerleyen zamanlarda yerel yönetimler ile demokrasi arasında sıkı ilişki gören açıklamalar yoğunluğunu giderek artıracaktır.⁸

4. Küreselleşme Karşısında Yerel Yönetimler

İçinde yaşadığımız dünya, soğuk savaş sonrası yıllarda büyük bir entegrasyon hareketinin içine girmektedir. Devlet yöneticileri diğer ülkelerle yaşadıkları sorunları barışçı yollarla çözmeye çalışmakta ve insanlar da, internet aracılığıyla dünyanın hemen her yerindeki

⁶ Ökmen, Mustafa, 2008a, s. 24-25.

⁷ Aykaç, Burhan, *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları*, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1/99, s. 2.

⁸ Ökmen, Mustafa, 2008a, s. 25.

insanlara rahatça ulaşabilmektedir. Sanal ortamda sınırların ortadan kalkması ve bunun gerçek hayata yansımaları dünyayı küreselleşmeye götürmektedir.⁹ Bu açıklamadan hareketle küreselleşme kısaca, coğrafi sınırların önemini yitirmesiyle birlikte sosyal, kültürel ve siyasal benzeşme süreçlerinin yoğun olarak yaşanması anlamına gelmektedir.¹⁰

Küreselleşme kavramıyla birlikte yerelleşme ve yerel yönetimlerin etkinliği düşüncesi yoğun olarak tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Son yirmi yıllık bir süreçte, küreselleşmenin yerelliği yok ettiği düşüncesi, küreselleşmenin yerelleşmeyle birlikte bir bütün olduğu düşüncesi karşısında daha güçsüz kalmış ve yerel birimlerin küreselleşme eklenilebileceği görüşü, özellikle 1990' lı yıllarda daha fazla gündeme gelmiştir.¹¹

Küreselleşme, yavaş yavaş sınırların kalktığı, toplumların birbirlerine yakınlaştığı, kültürlerin bir yandan üst bir anlatı içinde homojenleşirken diğer yandan tikel parçalar halinde ayrışarak heterojenleştiği ve bunların eş zamanlı olarak yaşandığı bir dönemdir. Yani küçülen dünyada farklılıkların altı çizilirken parçalanmakta ve diğer yandan dünyanın tek bir yer haline geldiği şeklindeki söylemlerle dünya birleşmektedir. Fakat söz konusu küreselleşme ve yerelleşme süreçleri bu bağlamda birbirine zıt iki oluşum değil, aksine birbirlerinin bütünleyicisi olan süreçlerdir.¹² Küreselleşme yerel yönetimleri dışlamamaktadır. Güçlü yerel yönetimler, hem yerel alanın daha iyi yönetilmesine hem de demokratikleşmeye katkı sağlamaktadır.¹³ Aidiyet duygusu ve toplumsal bağlılık faktörü göz önüne alındığında da yerel yönetimlerin küreselleşme karşısında önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Tüm Avrupa ülkelerinde yapılmış olan bir anketin sonucu bu bağlamda önem taşımaktadır. Anketin sonuçlarına göre Avrupalıların % 85 – 87 gibi büyük bir çoğunluğu, kendilerini Avrupa yurttaşı olmaktan çok buldukları kentin hemşehrileri olarak görme eğiliminde bulunmuşlardır. Bu sonuca göre Avrupalıların siyasal ve kültürel kimliklerinin kökeninin esas olarak kentlerde, kasabalarda

⁹ Dursunoğlu, Abdülkadir, *Küreselleşme: Pratiksel ve Teoriksel Yaklaşım*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2010, s. 1.

¹⁰ Çukurçayır, M. Akif, *Küreselleşme ve Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları, 2009, s. 20.

¹¹ Çukurçayır, M. Akif, 2009, s. 20.

¹² Okur, Fatma, Çakıcı, Ahmet Burhan, *Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi*, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 11, 2007, s. 3.

¹³ Çukurçayır, M. Akif, 2009, s. 23.

yani yerel birimlerde toplanmış olduğunu söyleyebiliriz.¹⁴

Ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel boyutlarıyla küreselleşme, yerel yönetimlerle ilişkiye girmekte ve bu durumdan etkilenmektedir. Ulus-devlete ait pek çok işlevin dağıtıldığı bu süreçte, yerel yönetimlerden beklenen, etkinlik ve demokratikleşme taleplerinin yanı sıra, ulus-devlete göre iktisadi, kültürel veya toplumsal faktörlere bağlı olarak daha bütünleşmiş ve türdeş birimler olarak yerel potansiyelleri daha çabuk harekete geçirmeleridir. Bu işlevleriyle küreselleşme karşısında, ulus-devletin yönlendirmesiyle yerel yönetimler, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda önemli boşlukları dolduracaklardır.¹⁵

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, yerel yönetimlerin demokrasi ile oldukça yakın ilişkisi vardır. Bu ilişki, küresel anlamda yerel yönetimlerin etkinliklerini azaltmaktan ziyade, yerel yönetimleri daha önemli hale getirmektedir. Demokrasi ve küreselleşme ile bağlantılı olarak yerel yönetimlerin günümüzün en popüler öğretilerinden biri olan insan hakları kavramı ile de yakından ilişkisi vardır. Yerel yönetimlerin en önemli uluslararası meşruluk kaynağını oluşturan Kentli Hakları'nı ayrıntılarıyla incelemeden önce kentli haklarının da en önemli çıkış noktasını oluşturan insan hakları konusunu genel hatlarıyla incelemek yerinde olacaktır.

5. İnsan Hakları Kavramı ve Tarihi Gelişimi

İnsan hakları, her insanın, yalnız insan olmasından dolayı ve hiçbir yönetimce onlardan mahrum edilemeyeceği temel hak ve ayrıcalıklardır. Doğal hukukun ürünü olduğu kabul edilen insan hakları, gerek uluslararası hukuk sistemlerinde, gerekse devletlerin kendi iç hukuklarında yer alan temel haklardandır. Yani, hem doğal hem de pozitif hukukça teyit edilmişlerdir. ¹⁶

İnsan hakları kavramı gündelik kullanıma II. Dünya Savaşı sonrasında girmiştir. Felsefi kökenleri Antik Yunan ve Roma Medeniyeti' ne kadar dayandırılan insan haklarına ilişkin talepler ise zaman akışı içerisinde yeni fark edişlerle sürekli olarak çeşitlenmekte ve yeniden

¹⁴ Keleş, Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 27.

¹⁵ Gökçe, Gülise, "Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkileri Üzerine Bir Tartışma", *Yerel ve Kentsel Politikalar*, (Edt. : M. Akif Çukurçayır & Ayşe Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, s. 220-221.

¹⁶ Ökmen, Mustafa, *Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı*, *Yerelsiyaset*, 2008b, Sayı: 29, s. 13.

biçimlenmektedir. Yaşama hakkı, kişi güvenliği, özel yaşamın gizliliği, seyahat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma, çalışma, uygun ve adaletli ücret, sendika kurma ve katılma, dinlenme, konut, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, seçme, seçilme ve siyasal faaliyette bulunma gibi “temel hak ve özgürlükler” böyle bir sürecin ürünüdürler.¹⁷

Avrupa ve Amerika’da bugünkü anlamda insan haklarının gelişimi, 17. yüzyılın sonlarına doğru Doğal Hukuk Akımı ile başlamıştır. İnsan hakları yönünden ilk yazılı belge olarak kabul edilen 1215 tarihli Magna Carta, insan ayrımı yapan, soylu olarak kabul edilen baronların lehine kralın otoritesini sınırlayan bir belge niteliğindedir. Amerika bakımından 1776 yılında yayınlanan bağımsızlık bildirisinde ise gerçek manada insan haklarından bahsedilmektedir. 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi, insan hakları alanında Amerikan bildirilerinin bir tekrarı gibi gözüke de evrensellikte bir ilki yansıtmaktadır. Tarihi seyirde göze çarpan husus, insan haklarının hep mücadele sonunda elde edildiğidir. Hep ihlaller olduğu için zaman içinde güç dengesi değiştikçe hakların yazılı metinlere girdiği görülmektedir. Avrupa ve Amerika için ortaya konulan belgeler bir mücadelenin sonucunda tarihe geçmiştir. Ancak insan hakları kavram ülke sınırlarını tanımamaktadır. Bu yüzden dünya çapında bir birliğin sağlanması yönünde Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nca 1948 yılında kabul edilmiş olan Evrensel İnsan Hakları Beyannameesi bunun ilk örneğini oluşturmaktadır. 1953 yılında Avrupa Konseyi’nce kabul edilmiş olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de önemli bir belgedir.¹⁸

İnsan haklarının kazanılması, tarihi seyir içinde hak ve özgürlüklerin türüne göre farklılık arz etse de üç döneme ait üç kuşak haklar olarak görülmektedir. İnsan hakları kavramının gelişiminde her üç kuşak hakların en önemli özelliği, siyasal baskıdan korunma ve özgürlük alanlarını güvence altına alma felsefesinin bulunmasıdır.¹⁹

İnsan Hakları kategorisinin ilkini oluşturan *Birinci kuşak haklar*, özellikle XVII. ve XVIII. yüzyılda yaşanan sınıf mücadelesinin bir yansıması olan ve tabii hukukun bireycilik teorisinin de etkisiyle elde edilen klasik temel kişi özgürlükleri ve siyasal haklardır. Bu hakların

¹⁷ Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi, *Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: II, 2010, s. 23.

¹⁸ Önder, Fahrettin, *Kentli Hakları ve Yerel Siyaset – I*, Yerel Siyaset, 2008, Sayı: 29, s. 23-24.

¹⁹ Önder, Fahrettin, 2008, s. 23.

başında yaşama hakkı, kişiliğin korunması, özel hayatın ve aile hayatının korunması, mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı, haberleşme ve yerleşme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü vs. gelmektedir. *İkinci kuşak haklar*, belgelere yansıyan ve soyut olan hakların sadece belli kesimlerce kullanılabilmesi yüzünden XIX. yüzyılın ortasında başlayan eşitlik mücadelesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ve işçi sınıfı burada kilit rol oynamıştır. Sosyal devlet fikri buradan doğmuştur. Bu hakların başında, iktisadi ve toplumsal haklar olarak sendika, grev, çalışma ve dinlenme hakları, sosyal güvenlik hakkı, yeterli yaşam düzeyine sahip olma hakkı, sağlık hakkı, eğitim ve kültür hakkı vs. bulunmaktadır. Son olarak *Üçüncü kuşak haklar*, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada değişimin hızlanmasına paralel olarak gelişmiştir. Özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmeler küreselleşmeyi hızlandırmış, bir taraftan küreselleşme yaşanırken bir taraftan da yerleşme hızlanmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insan çevresini tüketen sınırsız ve denetimsiz sanayi gelişmelerine yol açmış ve insan hakları düşüncesinde insanlığın varlığını sürdürme gerekliliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu haklara örnek olarak çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı ve insanlığın ortak mirasına saygı hakkı vs. verilebilir.²⁰

Yukarıda saymış olduğumuz üç ana kategoriye ayrılan İnsan haklarının tarihi gelişimine bakarak, bir takım özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:²¹

- Bütün insanların sahip olması anlamında *evrensellik*.
- Herhangi bir şarta bağlanamaması anlamında *mutlaklık*.
- İlk insandan beri var olduğunu ve en temel haklar olmasını göstermek için *doğuştanlık*.
- Gönüllü bile olsa *vazgeçilmezlik*.
- Sadece bireylere ait olmasından dolayı *bireysellik*.
- Özgürlüğü esas almasından *özgürlükçülük*.
- Siyasi yönü düşünüldüğünde *devlete karşı ileri sürülebilirlik*.

Bu özellikleriyle insan haklarının her üç kuşak hakların özelliklerine göre farklı yanları olsa da temel nitelikleri değişmeyecektir. Bu temel nitelik, ağırlıklı olarak devlete karşı ileri sürülebilmedir. Ayrıca bireyin diğer bireylere karşı bu haklarını ileri sürebilmesini, devletin koruma

²⁰ Önder, Fahrettin, 2008, s. 24.

²¹ Önder, Fahrettin, 2008, s. 25.

mekanizmasıyla sağlaması özelliğidir.

6. Evrensel İnsan Hakları Kavramının Yerel Boyutu: Kentli Hakları

Kentli hakları temel hakların, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların, siyasal hakların ve dayanışma haklarının gerçekleşme alanı olarak, kent düzleminde somutlaşmış halidir. Kentlinin, yaşadığı kent üzerindeki haklarının somut olarak gerçekleşebilmesi, kentin bu hakları sağlayacak özelliklere sahip olmasına bağlıdır. Bu hakların yaşama geçirilmesi ve korunması için, insanların ve toplulukların bu haklardan yararlanabileceği kentsel ortamın oluşturulması gerekir. Bu anlamda “ideal kent” kentte yaşayan insanların haklarının güvence altına alınmış olduğu kenttir.²²

İnsan hakları, evrensel boyutta atomistik bireylerin oluşturduğu soyut bir toplumu temel alan haklar olmasına karşın kentli hakları, kent içindeki insanı temel aldığından daha somuttur. İnsan haklarının uygulamaya geçmesi ve pratiğe yansımaları, kentliler için kentli haklarının varlığı ile mümkündür. Kentli hakları, hem kentlinin insan olarak sahip olduğu insan haklarını; hem de bireyin yaşadığı kentin içinde bulunduğu kentsel toplumun üyesi olarak, o kentin kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki haklarının tümünü kapsamaktadır.²³

Kentli hakları, kentte yaşayan ya da bulunan kentlilere, diğer insan haklarına ek olarak tanınan ve insan haklarının bütünselliği içerisinde yer alan bazı hak ve sorumluluklardan oluşmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısının kentlerde yaşadığı çağımızda insan haklarının yaşama geçmesi, kentli haklarının uygulanabilir olmasına bağlıdır. Kentli haklarında temel amaç, kentlilere insan onuruna yakışan bir yaşamın sağlanmasıdır. Kentli haklarının özelliği, bu hakların diğer insan hakları gibi birinci ve ikinci kuşak haklarla dayanışma hakları içerisinde bulunan hakları da kapsamında bulundurması; uygulanabilirliği için ise işbirliği ve dayanışmayı gerektirmesidir. Tüm insan hakları için geçerli olan, hakların varlığı, tanınması ve korunup geliştirilmesindeki yaşamsal gereksinimler, demokratik değerlerin var olduğu ortam ve bunları kullanma yetisindeki bilinçli kentlilerin varlığı ile mümkündür.

²² Geray, Cevat, “Kenttaşlık Hakları”, *Türkiye’de İnsan Hakları*, (Edt. Oya Çitçi), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını, 2000, s.499.

²³ Karasu, Mithat Arman, *Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları*, TBB Dergisi, Sayı: 78, 2008, s. 38.

Bunların tanınmadığı ya da gerçekleştirilemediği toplumlarda genelde insan hakları özelde ise kentli hakları, büyük ölçüde, soyut ilke ve düzenlemeler biçiminde kalacaktır.²⁴

Kentli hakları, son yılların ürünü olan bir hak kategorisidir. Burada, “kentli” ile kastedilen, kentteki insan ve onun yaşama şeklidir. Kentte yaşama, sürekli ya da geçici bir süre olabilir. Herhangi bir nedenle kentte bulunmayı da içerir. Kentin sakini ile kente tiyatro izlemek için gelmiş ve bu etkinliği izleyip kentten ayrılacak olan insan arasında, insan haklarının anahtar kavramı olan, insan onuru kavramı açısından herhangi bir fark yoktur. Kentte hava, gürültü kirliliği varsa, kentte ulaşım ve dolaşım sorunu varsa, kent güvenli bir kent değilse, üretilen mal ve hizmetler sağlıklı değilse ve buna benzer insan onuruna aykırı durumlar o kentte yer alıyorsa, kente tiyatro izlemeye gelen insan, insan onuruna uygun muamele beklentisine yanıt alamıyor demektir. Kentli hakları açısından da bu insan, insan onuruna aykırı muameleye tabi tutuluyor demektir. Buradan çıkan birinci sonuç, kentli haklarının, kentlilere, diğer insan haklarına ek olarak tanınan haklardan olduğudur. Bilindiği gibi, insan hakları bütünsel, birbirine bağlı ve şarta bağlanamayan haklardır.²⁵

Bazı yazarlar, kentli haklarını dayanışma hakları içinde yer alan bir hak olarak görmektedirler. Özellikleri gereği, kentli hakları dayanışma hakları içinde doğmuş olsa bile, hem birinci kuşak, hem ikinci kuşak, hem de üçüncü kuşak insan haklarını içinde barındırmaktadır. Üstelik kentli hakları, sadece dayanışma hakkı içinde kabul edildiği vakit, dayanışma hakkı ile ifade edilebilen grup hakları ile bireysel insan haklarının çelişmesi durumunda çözümün ne olacağı problemi doğacaktır. Bu yüzden kentli haklarının, kendilerini oluşturan bireylerin haklarından ayrı bir bağımsızlığı yoktur. Kentlilere, diğer insan haklarına ek olarak tanınan hakların ortak özelliği, bu hakların diğer insan hakları gibi insan hakları hukukunun aradığı unsurları taşımasıdır. Bu haklar, kentlilerin insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmesi için zorunludur. Bu yüzden kentli hakları kavramı insan hakları hukukunun bir kavramıdır. Kentli hakları, dayanışma hakları dolayısıyla literatüre girmiş olsa da dayanışma hakları dışında, temel insan hak ve

²⁴ Palabıyık, Hamit, “Avrupa Kentsel Şartı”, *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Edt. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), İzmir: Birleşik Yayınları, 2004, s. 197.

²⁵Kaya, Erol, Şentürk, Hulusi, Daniş, Osman, Şimşek, Sami, *Modern Kent Yönetimi – I*, İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2008, s. 322.

özgürlükleri ile ekonomik ve sosyal hak ve özgürlüklerin kente yansımalarından ibarettir. Dolayısıyla kentli hakları insan haklarının özel bir türünü oluşturmaktadır.²⁶

Kentli haklarının içeriği çok geniştir. Kentli hakları; kentteki eğitim ve kültür faaliyetlerinden yararlanma, güvenli bir kentte yaşama, temiz su kaynaklarının temini, hava kirliliğinin önlenmesi gibi birçok hakkı bünyesinde barındırmaktadır. 1989 yılında İnsan Hakları Derneği Çevre Komisyonu'nca hazırlanan "*Yaya Hakları Bildirisi*" nde ifade edilen yayalara saygı duyulması, araçların yaya kaldırımına park edilmemesi, trafik düzeninde mutlaka yayaya öncelik verilmesi, kentli hakların kapsamına girmektedir. Benzer bir biçimde, kentte yürütülen her türlü haberleşme ve iletişim özgürlüğü ile örgütlenme hakkı da kentsel nitelikli birer haktır.²⁷

Kentli hakları, yerel hizmetlerin etkinliğinin artırılmasında, ekonomik, sosyal ve kültürel olanakların yaratılmasında, dayanışma duygusunun geliştirilmesinde ve yerel yönetimlerde etkin yurttaş katılımının teşvik edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Kentli haklarının hayata geçirilmesi, demokrasinin yerel anlamda işletilmesi, insan haklarının yaygınlık kazanması ve kentsel yönetimlerin verimli hale getirilmesi için zorunludur.²⁸Bu amaçlara ulaşmak için, Kentli haklarının gerçekleştirilmesi ve yaşama geçirilmesi konusunda üç farklı seçenek bulunmaktadır. Bu seçenekler şunlardır:²⁹

- Kentte yaşayan bir kimsenin haklarını kullanırken, ötekilerin kentli haklarına el koymasını ve onları yok etmesini önlemesi gerekir.
- Kentli haklarının kentlinin kişiliğinin geliştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmesi gerekir.
- Hak sahibi kişi, kentte yaşaması için gerekli olan haklarının sağlanmasını devletten veya yerel otoritelerden istemesi gerekir.

Kentli haklarının hayat geçirilmesinde bu üç yoldan, biri, ikisi ya da üçü birlikte uygulanabilir. Bu üç yol, kentlilik bilincini yansıtmaktadır. Doğası gereği insan hakları genelinde, kentli hakları özelinde, hakların en büyük güvencesi, büyük ölçüde *kentlilik bilinci* kavramında

²⁶ Önder, Fahrettin, 2008, s. 26.

²⁷ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 39-40.

²⁸ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 40-41.

²⁹ Geray, Cevat, 2000, s. 502-503.

yatmaktadır. Hakların korunması ve geliştirilmesi, kentlilik bilincini oluşturmaya yönelik olarak, kentlinin bu konudaki duyarlılığını artırırken, kentlilik bilinci de hakların güvencesini oluşturmaktadır. Bu noktada devreye giren yerel otoriteler, kentlilik bilincinin oluşturulmasında gerekli fiziksel ve toplumsal ortamı oluşturmakla görevlidirler. Oluşturulan kentsel fiziksel uzam, kentlinin doyum sağlamasına ve onun ihtiyaçlarının karşılanmasına yarar. Bunun yanında, yerel fiziksel ve toplumsal ortamın oluşturulmasında kentliye söz hakkı verilmesi ve sorumluluğunu yerine getirmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir. Bunlar, yerel yönetimlerin kentlilik bilincini sağlama konusundaki görevleridir.³⁰

Kentli hakları, kent boyutunda somutlaşmış olan insan hakları olması sebebiyle, kentlinin yaşadığı yerel düzeyde başvuruda bulunacağı ve sorumlu tutacağı kamusal örgüt olarak yerel yönetimin öz yapısının niteliği önem kazanmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse kentli haklarının gerçekleşmesi ve kentlilik bilincinin oluşturulması; özerk, güçlü akçal kaynaklara sahip, halk ile işbirliği yapan, katılımcı, demokratik ve saydam bir yerel yönetim yapısını gerekli kılmaktadır.³¹ Bu sebeple kentli haklarının varlığı, özellikle siyasiler için zorlayıcı bir güçtür. Kentli haklarının gerçekleşme düzeyi, yerel yöneticilerin çalışmalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu itici güç, aynı zamanda, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında, kentli haklarının gereği gibi uygulanması için bir tür güvence oluşturmaktadır. Kentli hakları, kentsel yaşam kalitesinin özünü, gerçekleşme düzeyini belirleyen, geliştirilmesi için varılması gerekli hedefleri gösteren temel birer öge niteliğindedir. Bu anlamda kentli haklarının yasal bir düzenlemeyle bağlayıcı hale getirilmesi, hem yurttaşların hakları, hem de idarenin sorumluluğunun hukuki bir zemine oturtulması bakımından büyük bir öneme sahiptir.³²

6.1. Avrupa Kentsel Şartı

Kentli haklarının uluslararası düzlemde ele alınması süreci 1980'li yıllara kadar uzansa da, bu haklar uluslararası bir metin olarak, ancak Avrupa Kentsel Şartı'nda kendilerine yer bulmuşlardır. Avrupa Kentsel Şartı, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak çalışan

³⁰ Geray, Cevat, 2000, s. 503.

³¹ Geray, Cevat, 2000, s. 503.

³² Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 41.

Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın 17-19 Mart 1992'de Strasbourg' da yapılan olağan toplantısının 18 Mart 1992 tarihli 27. oturumunda kabul edilmiştir. Şart daha önceki birçok uluslararası metinden farklı olarak, hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır.³³

Avrupa Kentsel Şartı 1980-1982 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen ve "Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam" sloganını benimseyen "Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası" kapsamında geliştirilmiş kentsel politikaların bir ürünüdür. Avrupa'yı kapsayan; halk ve yerel yönetimlere yönelik kampanya, kentlerdeki yaşamın daha da iyileştirilmesini amaçlarken; kentsel çevrenin ve mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, kentlerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması konularının yanında "toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi" ne de büyük ağırlık vermektedir.³⁴

Şart, Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak, Avrupa'da hemen her ülkeye uygulanabilecek bir dizi yol gösterici evrensel ilke tanımlamaktadır. Önemle benimsenen temel iki ilke ise "işbirliği" ve "dayanışma" dır. Şart kentsel yerleşimlerdeki yaşam kalitesini artırabilmek için; karar verme mekanizmalarını merkezden çevresel birimlere yaymak amacıyla; yerel yönetimler ve kent sakinleri arasında "kentlerin çeşitli sorunlarını yakından anlamak ve yerel halkı karar verme süreçlerine katmak" için tüm Avrupa kentleri arasında "işbirliği" ve "dayanışma" ilkelerini gerekli görmektedir.³⁵

Kentli haklarının ne olduğu konusundaki en önemli düzenleme olan Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak, kentsel gelişmenin niteliksel özellikleri ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilgilidir. Şartın amaçları:³⁶

- Yerel Yönetimler için pratik bir kent yönetimi el kitabı oluşturmak.
- Gelecekte olası bir Kentli Hakları Kongresi için temel ilkeleri oluşturmak.

³³ Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi, 2010, s. 27.

³⁴ Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi, 2010, s. 27-28.

³⁵ Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi, 2010, s. 28.

³⁶ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 43.

- Şartın ilkelerini yerine getiren kentler için verilecek uluslararası ödüllere bir baz oluşturmak.
- Fiziksel çevre ve yasalarıyla ilgili yaptırımlar için Avrupa Konseyi'nin bu konulara ilişkin katılımına bir "vize" oluşturmaktır.

Kentli hakları alanındaki en önemli belge olan Avrupa Kentsel Şartı, 20 maddelik bir deklarasyon ve 13 maddelik Şart ilkelerinden oluşmaktadır. Şart'ın ilk bölümünü oluşturan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda Avrupa kentlerinde yaşayan kent sakinlerinin sahip oldukları belirtilen haklar 20 madde altında sıralanmaktadır.³⁷ Avrupa Kentsel Şartı'nın 20 maddelik "Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu" nu ve 13 maddelik "Şart İlkeleri" ni ayrıntılarına girmeden başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Avrupa Kentsel Şartı "Kentli Hakları Deklarasyonu"

1. Güvenlik	11. İşlevlerin Uyumu
2. Kirletilmemiş Sağlıklı Çevre	12. Katılım
3. İstihdam	13. Ekonomik Kalkınma
4. Konut	14. Sürdürülebilir Kalkınma
5. Dolaşım	15. Mal ve Hizmetler
6. Sağlık	16. Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar
7. Spor ve Dinlenme	17. Kişisel Bütünlük
8. Kültür	18. Belediyelerarası İşbirliği
9. Kültürlerarası Kaynaşma	19. Finansal Yapı ve Mekanizmalar
10. Kaliteli Mimari ve Fiziksel Çevre	20. Eşitlik

- Avrupa Kentsel Şartı "Şart İlkeleri"

1. Ulaşım ve Dolaşım
2. Kentlerde Çevre ve Doğa
3. Kentlerin Fiziki Yapıları
4. Tarihi Kentsel Yapı Mirası
5. Konut
6. Kent Güvenliğinin Sağlanması ve Suçların Önlenmesi
7. Kentlerdeki Engelliler ve Sosyoekonomik Bakımdan Dezavantajlılar
8. Kentsel Alanlarda Spor ve Boş Zamanları Değerlendirme
9. Yerleşimlerde Kültür

³⁷ Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi, 2010, s. 28-29.

10. Yerleşimlerde Kültürler Arası Kaynaşma
11. Kentlerde Sağlık
12. Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması
13. Kentlerde Ekonomik Kalkınma

6.2. Avrupa Kentsel Şartı - II: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto

1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, 27-29 Mayıs 2008 tarihlerinde, Strasbourg' ta, Avrupa Konseyi' nin 15. Genel Oturumu' nda "Avrupa Kentsel Şartı - 2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto" isimli yeni bir başlıkla tekrar gözden geçirilmiş ve 85 maddelik bu düzenleme, 269 nolu kararla 29 Mayıs 2008 tarihinde kabul edilmiştir.

Manifestonun ilk 8 maddesini "Giriş" , 9 ve 20. Maddelerini "Avrupa Kent Müktesebatı ve Yeni Bir Kentlilik Olasılığı" , 21 ve 43. Maddelerini "Kentliler Olarak Kent ve Kasaba Halkları" , 44 ve 59. Maddelerini "Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar" , 60 ve 70. Maddelerini "Uyumlu Kentler ve Kasabalar" , 70 ve 79. Maddelerini "Bilgi Temelli Kentler ve Kasabalar" , 80 ve 85. Maddelerini de "Sonuç" bölümü oluşturmaktadır.³⁸

"Giriş" bölümünün 8. Maddesinde manifestonun amacı şu şekilde açıklanmıştır:³⁹

"Kongre, kentsel gelişmeye ilişkin bu uluslararası referans belgelerinin çeşitliliğini dikkate alarak, Avrupa Kentsel Şartı'nın bazı ilkelerinin yeniden tanımlanması gerektiğini düşündü. İlk Avrupa Kentsel Şartı, bir eşik olma niteliğini korusa da, ona eklemeler yapmak ve güncelleştirmek gereğini duyduk. Yeni bir yüzyılın doğduğu aşamada ortaya çıkan yeni bir kentlilik şeklini yansıtan bu Manifesto, işte bunu amaçlamaktadır."

Amacını bu şekilde açıklayan manifesto ve bu manifestoyu hazırlayan AK temsilcileri, yukarıda saymış olduğumuz konu başlıklarını ayrıntılı bir şekilde düzenleyerek "Sonuç" bölümünde:⁴⁰

³⁸ Mimarlar Odası, *Avrupa Kentsel Şartı-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto*, (Çev: Aydan Erim), 2008, s. 1-11.

³⁹ Mimarlar Odası, 2008, s. 4.

⁴⁰ Mimarlar Odası, 2008, s. 11.

- Küreselleşmeye ve teknolojik gelişmelere paralel olarak kentlerin ve kasabaların evrensel, demokratik, kültürel, sosyal ve ekonomik sorunlarının bilincinde olduklarını;
- Kent ve kasabaların toplumların kendilerine özgü birer değer olduğunu ancak bakış açılarının salt yerel ölçekte kalmayıp, refah ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşmaya çalışırken, kent ve kasabaların diğer yerel alanlarla dayanışmayı da sürdürmeleri gerektiğini;
- Tek bir kentsel gelişme modeli önermeyip kent ve kasabaların kendi kişiliklerinin hepsinin farklı olduğunu ve bu çeşitliliğin Avrupa için bir fırsat oluşturduğunu;
- Kentler ve kasabalar arasındaki kültürel çeşitliliği entegre edebilme becerisinin, çatışmadan arınmış bir kimlik vizyonu ile gelişebileceğinin farkında olduklarını;
- Sahip olunan yerel kimliklerden gurur duyup, onları, kesinlikle diğerlerine karşı açık olabilmenin bir ögesi olarak gördüklerini;
- Yerel alanların içinde ve arasında daha fazla demokrasi, daha fazla sürdürülebilirlik ve hatta daha fazla dayanışmayı teşvik ederken, toplumların gereğince gelişebilmesi için daha iyi bir yönetim ve daha yüksek bir performansın yaşamsal önemini olduğuna inandıklarını;
- Bu Şartı, Avrupa'nın kentleri ve kasabaları için değerlerin paylaşımına ve deneyimlerin karşılıklı alışverişine dayalı yeni bir kentsel proje oluşturmaya çağrı olarak sunduklarını ve böylece kentler ve kasabalar kendi bireyselliklerini muhafaza ederken, kolektif olarak da hümanist değerlerin, bireysel özgürlüklerin, ekonomik zenginliğin, sosyal dayanışmanın ve yerleşim ve canlı kültüre gösterilen ilginin yamasız bir bütün oluşturduğu bir Avrupa kentsel planını içselleştirebileceklerini ifade etmişlerdir.

7. Diğer Uluslararası ve Bölgesel Düzenlemelerde Yerel Yönetimlerin Önemi

Yerel yönetimler ve Kentli hakları konusunda bağlayıcılığı olan herhangi bir uluslararası hukuki metin henüz mevcut değildir. Ancak uluslararası kamuoyunda *moral değerler* olarak kabul gören birçok belgede kentli haklarına ve yerel yönetimlere doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yer verilmektedir. Yerel yönetimlerin ve Kentli haklarının yer aldığı birçok uluslararası metin gerçekte birinci ve ikinci kuşak haklara yönelik olarak düzenlenmektedir.⁴¹ Yerel yönetimlerin uluslararası

⁴¹ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 41.

dayanaklarını incelerken evrensel düzeyde Birleşmiş Milletler; bölgesel düzeyde ise Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi oluşumların yerel yönetimler hakkındaki düzenlemelerini inceleyeceğiz.

7.1. Birleşmiş Milletler Sistemi ve Yerel Yönetimler

24 Ekim 1945' te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması, insan haklarına saygıyı geliştirmek amacını benimsemekte, çeşitli maddeleriyle toplumsal ve ekonomik alanlarda ilerleme ve gelişme, eşitlik, eğitim ve sağlık alanlarında da işbirliğini öngörmektedir.⁴²

- *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*

10 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından benimsenen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, kentli haklarını ilgilendiren çeşitli haklara kaynaklık etmiştir. Eşitlik ve kardeşlik, işkenceye karşı durma, kanun önünde eşitlik, konut ve iletişim dokunulmazlıkları gibi haklar yanında; temsilcilerini seçerek yönetime katılma, eşit söz sahibi olma, eğlence, dinlenme, boş zamanları değerlendirme, sağlık, eğitim ve öğretim hakları da genel olarak kentli hakları ve yerel yönetimlerle ilgili görülmektedir.⁴³

- *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*

Birleşmiş Milletler tarafından 1966 yılında kabul edilip, 1976 yılında yürürlüğe giren Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmeleri özellikle ikinci kuşak haklara yer vermekte, bu bakımdan kabul edilen bu sözleşme, kentli hakları konusundaki birçok düzenleme için temel oluşturmaktadır. Sözleşme'nin 11/1. maddesinde; "Bu sözleşmeye taraf devletler, herkese, kendisi ve ailesi için, beslenme, giyim ve konut dâhil yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkını tanır" hükmü yer almaktadır.⁴⁴

- *Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*

BM örgütü tarafından 1966 yılında kabul edilmiş olan, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, sömürge iktidarından bağımsız olmayı

⁴² Geray, Cevat, 2000, s. 505.

⁴³ Geray, Cevat, 2000, s. 505.

⁴⁴ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 41-42.

amaçlayan “halkların kendi kaderlerini belirleme” hakkına ilişkin birinci maddesi yanında, demokratik yönetimin ön şartı sayılabilecek siyasal haklarla ilgili düzenlemeler getirmektedir. Sözleşmenin 27. Maddesinde, etnik ve dinsel azınlıkların bulunduğu yerlerde bu azınlıklardan olan kişilerin, topluluk olarak kendi ekinlerinden yararlanmak, kendi dinlerini açıklamak ve kendi dillerini kullanmak haklarının yadsınamayacağı belirtilmiştir.⁴⁵

7.2. Avrupa Konseyi ve Yerel Yönetimler

1949 yılında kurulmuş olan ve şu anda 47 üyesi bulunan Avrupa Konseyi, “Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi” adlı organı ile bölgeselleşme yolundaki çabalara katkı sağlamaktadır. Avrupa Birliği’nin hayata geçirilmesinde bölgelerin daha aktif rol almaları ve organlarda daha iyi temsil edilebilmeleri için çalışmalar yapmaktadır.⁴⁶

Avrupa Konseyi tarafından yerel yönetimler ve kentli hakları konusunda kabul edilen en önemli anlaşma Avrupa Kentsel Şartı’dır. Daha önceki bölümlerde Avrupa Kentsel Şartı’ nı ayrıntılı olarak incelediğimiz için bu bölümde, Avrupa Konseyi tarafından yerel yönetimler ile ilgili olarak kabul edilen diğer düzenlemelere kısaca değineceğiz.

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi (AK) tarafından 1950 yılında benimsenen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Avrupa Bölgesi’ ni içine alan önemli bir metindir. Doğrudan sözü edilmese de yerel yönetimler ve yerel halka yönelik insan hakları ihlallerine karşı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuru hakkı tanınmıştır.⁴⁷

Yine AK tarafından 1961 yılında benimsenen Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ) daha çok ekonomik ve sosyal haklar üzerinde odaklanmakla birlikte, Avrupa Kentsel Şartı’nın habercisi olarak görülmektedir. Şart’ın içinde yer alan; çalışma yaşamına ilişkin haklar, çocuklar, gençler ve kadınlar ile ilgili koruyucu nitelikteki haklar, özürllülere yönelik haklar, gelir getirici iş edinme, göçmen işçilerin ve ailelerin korunmasıyla ilgili haklar yerel yönetimler açısından önem taşıyan ikinci kuşak haklardır. Yerel

⁴⁵ Geray, Cevat, 2000, s. 506.

⁴⁶ Keleş, Ruşen, *Bölge Gerçeği ve Avrupa*, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 1998, s. 9.

⁴⁷ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 42.

yönetimlerin, bu hakları sağlamakla ilgili çeşitli sorumluluklar yüklenmesi gerekmektedir.⁴⁸

- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Konseyi bünyesindeki Avrupa Yerel ve Bölgesel Sürekli Konferansı, 1982 yılında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ) Taslağı'nı hazırlamış ve 1985'de Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından resmen kabul edilen Şart, 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AYYÖŞ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Kültür Sözleşmesi ile birlikte Avrupa Konseyi'nin dördüncü ayağı olarak adlandırılmaktadır. AYYÖŞ, Avrupa devletleri arasındaki çok taraflı ilk uluslararası hukuk belgesidir.⁴⁹

AYYÖŞ, özerk yerel yönetim kavramının tanımlanmasıyla başlayıp, kapsamının belirlenmesiyle devam etmektedir.⁵⁰ Şart, yerel yönetimlerin idari, mali ve siyasi bağımsızlığını garanti altına alan temel ilkelerin uygulanmasını sorumlu kılmıştır. Bu ilkeler, insan haklarını korumak ve Avrupa'nın demokratik duyarlılığını artırmak olan Avrupa Konseyi tarafından oluşturulmuştur. ⁵¹ AYYÖŞ' ün amacı, yerel halka günlük yaşantısında etkili olan kararların alımında katılım olanakları sağlamak ve hemşehriye daha yakın olan yerel yönetimlerin haklarını koruyan ortak düzenlemeler ile Avrupa standartlarındaki eksiklikleri gidererek daha iyi bir yerel yönetim örgütlenmesi sağlamaktadır.⁵²

Şarta genel olarak bakıldığında, küreselleşmenin ulusal alandaki yansımaları olarak yerelleşmenin ön plana çıkma süreci ile birlikte AYYÖŞ' ün ortaya koyduğu temel ilkeler, *yerel özerkliğin sağlanması ve korunmasına özen gösterilmesine* yöneliktir. Ancak farklı yönetim yapıları dikkate alınarak, Şartın onaylanması aşamasında ülkelerin çekince koyarak Şartı kabul etmesine izin verilmiş olması, Şartın önemli

⁴⁸ Karasu, Mithat Arman, 2008, s. 42.

⁴⁹ Mengi, Ayşegül, *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998, s. 29.

⁵⁰ Ökmen, Mustafa, "Globalleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar", *Yerel ve Kentsel Politikalar*, (Edt. : M. Akif Çukurçayır & Ayşe Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, s. 51.

⁵¹ Görün, Mustafa, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Edt. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), İzmir: Birleşik Yayınları, 2004, s. 15.

⁵² Görün, Mustafa, 2004, s. 15.

bir esnekliđidir.⁵³

AYYÖŞ Türkiye tarafından 1988 yılında Fransa'nın Strasbourg kentinde imzalanmıştır. Anayasanın 90. Maddesine göre bu Şartın Türkiye açısından bağlayıcı olabilmesi için, ayrıca TBMM tarafından bir kanun ile uygun bulunması gerekmiş ve TBMM 8 Mayıs 1991 tarih ve 3723 sayılı *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Onaylanmasının Uygun Bulunduđuna Dair Kanun* ile Şartın onaylanmasını uygun görmüştür. 3723 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile AYYÖŞ' ün 2. maddesi; 3. Maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları; 4. maddesinin 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı fıkraları; 5. maddesi; 6. maddesinin 2 numaralı fıkrası; 7.maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları; 8. maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları; 9. maddesinin 1, 2, 3, 5 ve 8 numaralı fıkraları ile 10. maddenin 1 numaralı fıkrasının kabul edilerek onanması uygun bulunmuştur. Türkiye, bu madde ve fıkralar dışındaki hükümlere çekince koymuştur. Bakanlar Kurulu AYYÖŞ' ün çekince konulmadan kabul edilen diğer hükümlerini 3723 sayılı Kanun uyarınca 6 Ağustos 1992 tarihinde 92/3398 sayılı karar ile onaylamış ve bu karar, 3 Ekim 1992 tarih ve 21364 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Son olarak Şartın iç hukukta kabul edildiğine ilişkin belgeler 9 Aralık 1992 tarihinde Avrupa Komisyonu'na tevdi edilmiştir. Şartın 15. maddesinin 3. fıkrası uyarınca çekince konulan hükümleri hariç olmak üzere AYYÖŞ, 1 Nisan 1993 tarihinde Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.⁵⁴

AYYÖŞ' e türlü çekinceler konmasında her ülkenin kendi siyasal ve yönetsel yapısının özelliklerinin payı olduğu açıktır. Bununla birlikte türlü ilkeleriyle bir bütün olarak hazırlanan Şartın, parçalara ayrılarak benimsenmesi ve onaylanması, yerel demokrasinin gelişmesi açısından önemli bir eksiklik olarak ifade edilmektedir. Olması gereken ve ideal olan şey, kuralların yapılara göre değil, yapıların kurallara uydurulabilmesi için çaba sarf etmektir.⁵⁵

7.3. Avrupa Birliği ve Yerel Yönetimler

Avrupa Birliği (AB)' nin yapısı "Birlik" , "Ulusal Devletler" ve "Bölgeler" olmak üzere üç basamaklıdır. Yerel yönetimler ise bu yapıda diğerleri

⁵³ Görün, Mustafa, 2004, s. 20.

⁵⁴ Muratoğlu, Tahir, *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türk Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXIX, Sayı: 1-2, 2011, s. 740.

⁵⁵ Keleş, Ruşen, *Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 6, 1995, s. 18.

gibi bir yönetim basamağı olarak değil, bölge düzeyinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bölge yönetimlerine sahip olan üye devletler için bu konuda bir sorun yoktur; fakat, federal yapıda olan üye ülkelerin eyaletlerinin, bölge içinde değerlendirilerek öneminin azalacağı, üniter devletlerde ise yerel yönetimlerin, yine bölge yönetimi içinde asıl işlevlerini yitirecekleri endişesi Birlik içinde dile getirilmektedir.⁵⁶

7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht' te imzalanan, AB Antlaşması, Avrupa'nın bütünlüşmesinde yerel ve bölgesel yönetimlerin işlevine ayrı bir önem kazandırmıştır. Antlaşmaya konulan iki kural, bu açıdan çok önemlidir. Bunlardan birincisi "yerellik ilkesi" , ikincisi ise "Bölgeler Komitesi" adıyla bir danışma organının kurulmasıdır.⁵⁷

- Yerellik (Subsidiarite) İlkesi

Yerellik ilkesi, Avrupa bağlamında, daha demokratik ve daha etkin olması sebebiyle hizmetlerin yurttaşa yakın yerel birimler tarafından yerine getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu ilkeye göre merkezi yönetim; yerel düzeyde hizmetler, ya hiç ya da etkin bir şekilde yerine getirilemiyorsa, söz konusu hizmetleri üstlenebilir. Yerellik ilkesinin böyle tanımlanması, federal ve adem-i merkezîyetçi bir yapının ifadesi olarak da gösterilmektedir.⁵⁸

Yerel yönetim birimlerinin mümkün olduğunca halka yakın olması ve alınan kararların da halka yakın düzeylerde alınması anlamlarına gelen yerellik ilkesi, 1992 yılında Maastricht' te imzalanan AB Antlaşması ile ayrı bir önem kazanmıştır. Bu ilke hem genel hem de bölgesel ve yerel demokrasinin güvencesi olarak Maastricht Anlaşması'nın 3/B maddesinde yer almıştır. Bu madde ile istenen şey, *kararların olabildiğince alt düzeylerde alınması, olanaklı olmayan durumlarda üst düzeylere aktarılması* ilkesinin hayata geçirilmesidir.⁵⁹

AB çerçevesinde yerellik ilkesinden beklenen amaç, her şeyden önce Birlik ve üye devletler arasında görev ve yetki paylaşımını belirlemektir. Bunun yanında yerellik ilkesi ile, mümkün olduğunca yurttaşa yakın karar alınmasını sağlamak, üye devletlerin ulusal kimliklerini güvence

⁵⁶ Mengi, Ayşegül, 1998, s. 19.

⁵⁷ Keleş, Ruşen, 2006, s. 83.

⁵⁸ Mengi, Ayşegül, 1998, s. 24-25.

⁵⁹ Çukurçayır, M. Akif, 2009, s. 47.

altına almak ve yurttaşlar tarafından Avrupa' nın bütünleşme sürecinin benimsenmesini sağlamak da öteki beklentiler arasında yer almaktadır.⁶⁰

- Bölgeler Komitesi

1993 yılının Kasım ayında birliğin içindeki resmi varlığı başlayan ve üye devletlerin yerel ve bölgesel yönetimlerinden seçilen temsilcilerin göreve başlamasıyla Mart 1994' ten beri faaliyette olan Bölgeler Komitesi bugün itibariyle 344 üyeden oluşmaktadır. Temsilcilerin seçimi ile ilgili herhangi bir kriter bulunmamaktadır. Temsilciler, üye ülkeler tarafından yerel ve bölgesel birimlerin yapılarına göre, belediye başkanları, bölgesel yönetimlerin meclis başkanları, illerin veya ilçelerin temsilcileri ile eyalet başkanları arasından seçilirler.⁶¹

Bölgeler Komitesi' nin kuruluşundaki temel amaç, üye ülkelerin merkez yönetimleri dışındaki yerel ve bölgesel yönetimlerinin, Birliğin karar alma sürecine etkide bulunması ve AB' nin ekonomik, sosyal ve siyasal bütünleşmesinde önemli rol oynamalarıdır.⁶²

Bölgeler Komitesi Maastricht Antlaşması' nın 198. Maddesine göre "Birliğin Genel Menfaatleri" temelinde ve danışma organı sıfatıyla görev yapmaktadır. Bölgesel politika, ekonomik ve sosyal bütünleşme, eğitim, kültür, kamu sağlığı, Avrupa dışını kapsayan ulaşım, telekomünikasyon, altyapı konularındaki çalışma ağları, istihdam, sosyal sorunlar, çevre ve mesleki eğitim ile ilgili konularda Avrupa Konseyi veya Komisyonu Bölgeler Komitesi' ne başvurmak ve görüş almak zorundadır.⁶³

AB içinde Bölgeler Komitesi, mevcut durumu ile olması gerektiği kadar etkin bir organ değildir. Teknik ve çok sayıda ayrıntılı rapor yayınlamasına rağmen karar alma yetkisi bulunmadığından Bölgeler Komitesi, AB kamuoyunda yeteri kadar dikkat çekmemekte, AB' ye üye devletlerin merkezi yönetimleri dışında kalan yönetim örgütlenmeleri de farklılıklar gösterdiğinden Bölgeler Komitesi' nin oluşumu ve çalışmaları, olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

⁶⁰ Mengi, Ayşegül, 1998, s. 27.

⁶¹Köseçik, Muhammet, "Avrupa Birliği' nin Bütünleşmesi Sürecinde Yerel Yönetimler", *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, (Edt : Bekir Parlak & Hüseyin Özgür), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2002, s. 4.

⁶² Köseçik, Muhammet, 2002, s. 4.

⁶³ Köseçik, Muhammet, 2002, s. 6.

Bölge kavramından her ülkenin farklı şeyler anladığı, bölge çapında bir örgüte sahip olmayan ülkelerden yerel temsilcilerin Bölgeler Komitesi'nde yer aldığı ve yerel yönetimler ile bölge yönetimlerinin çıkarları her zaman örtüşmediği için, uygulamada çeşitli gerginlikler ortaya çıkmaktadır.⁶⁴

Sonuç

1990' lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte içinde yaşadığımız dünyada sınırlar ortadan kalkmaya başladı. Küreselleşme adını verdiğimiz yeni dünya düzeni, kimilerine göre ABD ile özdeşleşen serbest piyasa ekonomisine bağlı liberal demokratik sistemin tüm dünyaya yayılması olarak adlandırıldı. Sovyetler Birliği' nin parçalanması ile birlikte tek süper güç olarak ABD' nin kalması, dünyanın tek kutuplu bir sisteme sahip olduğu düşüncelerinin ileri sürülmesine sebep oldu.

Avrupa kıtasında yaklaşık yarım yüzyıl boyunca faaliyet gösteren kendine özgü başka bir örgütlenme modeli, bu tezin sorgulanmasına yol açtı. Avrupanın siyasi, ekonomik ve kültürel gelişimini sağlamaya yönelik AET, AT ve son olarak da AB adı altında oluşturulan bu entegrasyon hareketi, tek kutuplu bir dünyanın değil fakat, farklı bölgesel oluşumların da yeni dünya düzeninin bir parçası olduğunu gösterdi.

Küreselleşmeyle birlikte ulus devletler, söz konusu örgütlenmelerde yer almaya başlarken, sınırların ortadan kalktığı bu yeni düzende, yerel yönetimlerin uluslararası konumu ve bu yapılanmalar içinde geleceklerinin ne olacağı konusu sorgulanmaya başlandı. Günümüzde kimileri küreselleşmenin yerel yönetimleri yok ettiğini savunurken, kimileri de yerel yönetimlerin küreselleşmenin ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürmektedir.

İçinde yaşadığımız çağın en önemli iki kavramı “demokrasi” ve “insan hakları”dır. Yerel yönetimler demokrasinin en iyi uygulandığı birimlerdir. Temel hak ve özgürlüklerin ise çıkış noktası kentlerden ve

⁶⁴ Kösecik, Muhammet, 2002, s. 7.

yerel birimlerden başlamaktadır. Yerel yönetimlerin bu iki önemli özelliği dolayısıyla batılı ülkelerin demokrasi ve insan haklarını sağlamaya yönelik oluşturdukları BM ve AB gibi uluslararası ve bölgesel nitelikli oluşumların yerel yönetimlerden bağımsız hareket etmeleri mümkün değildir.

Yerel yönetimlerin uluslararası platformda daha etkili hale gelmesini sağlamak için hem BM hem de AK ve AB düzeyinde çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. BM' nin insan hakları sözleşmeleri yerel yönetimler için önemli bir dayanaktır. AT' nin AB ismini almış olduğu, Maastricht Antlaşması'nda "Hizmette Halka Yakınlık (subsidiarite) İlkesi" nin yer alması ve yerel yönetimlerin AB düzeyinde temsil edilmesini sağlamak amacıyla "Bölgeler Komitesi" nin kurulması, yerel yönetimler açısından AB düzeyinde atılmış olan önemli bir adımdır. AK tarafından kabul edilen "Avrupa Kentsel Şartı" ve "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" kentli haklarının korunduğu ve yerel yönetimlerin uluslararası arenada söz sahibi olduğu iki önemli düzenlemedir.

Söz konusu bu uluslararası ve bölgesel düzenlemeler, yerel yönetimlerin küreselleşme karşısında yok olmadığını, yerel yönetimler olmadan uluslararası ve bölgesel örgütlenmelerin hiçbir anlam ifade etmeyeceğini ve uluslararası insan hakları hukukunun yerel yönetimlerden bağımsız olarak oluşturulmasının mümkün olmadığını göstermesi açısından bir hayli önemlidir.

Uluslararası bir örgütlenme olan BM' nin İnsan Hakları Sözleşmeleri ile, Avrupa Bölgesi'nde AK ve AB düzeyinde oluşturulan yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeler, kağıt üzerinde yerel yönetimlerin ne kadar önemli bir birim olduğunu ortaya koysa da, uygulamada çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. BM, AB ve AK gibi oluşumlarda çok çeşitli yerel yönetim yapılarına sahip olan ülkeler bulunmaktadır. Bazı ülkeler federal bir yapıya sahipken, bazı ülkelerde bölgesel yönetimler bulunmakta ve bazı ülkeler ise üniter bir yapıya sahip olmaktadır. Bütün bu farklılıklar tüm ülkelerin rahatlıkla benimseyeceği bir yerel yönetim anlaşmasının yapımını zorlaştırmaktadır. Avrupa Kentsel Şartı' nı Türkiye'den hiçbir yerel yönetim biriminin imzalamamış olması, AYYÖŞ' ün her ülkenin yerel yönetim sistemine göre üye ülkeler tarafından birçok çekince konularak kabul edilmesi, AB düzeyinde kurulan Bölgeler Komitesi ve buna benzer kurumların almış olduğu kararların bağlayıcı bir nitelik taşıması, yine Bölgeler Komitesi' nin üyelerinin farklı yerel yönetim

sistemlerine sahip ülkelerden gelen temsilcilerden oluşarak homojen bir yapıya sahip olmaması dolayısıyla, kararların alımında çeşitli zorluklar yaşanması, yerel yönetimlerin uluslararası ve bölgesel alanda karşılaşmış oldukları önemli sorunlardır.

Yerel yönetimlerin uluslararası düzlemde var olabilmeleri için bütün ülkelerin kendi yerel yönetim sistemleri özünde korunmalı, her ülke, kendi yönetim sistemine göre kendi yerel yönetim modelini oluşturmalıdır. Bugüne kadar yapılmış olan yerel yönetimlerle ilgili uluslararası ve bölgesel düzenlemeler tekrar gözden geçirilmelidir. Demokrasi ve İnsan Haklarını tüm dünyaya egemen kılma konusundaki genel konular haricindeki, her ülkenin yerel yönetim sisteminde kendine özgü kırmızı çizgilerini oluşturan konular, uluslararası alana taşınmamalıdır. Hem AB, hem AK ve hem de BM çerçevesinde tüm üye ülkelerin hiçbir çekince koymadan üzerinde anlaşabilecekleri genel konuları içeren yeni bir yerel yönetim düzenlemesi oluşturulmalı ve bu düzenlemeye aykırı hareket edilmesini önlemek amacıyla bir denetim mekanizması kurulmalıdır. Bu çerçevede yapılacak yeni bir yerel yönetim düzenlemesi ve oluşturulacak olan denetim mekanizması ile, tüm dünyada demokrasi ve insan haklarının gelişmesi yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Kaynakça

AKYILMAZ, Bahtiyar, SEZGİNER, Murat, KAYA, Cemil, *Türk İdare Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.

AYKAÇ, Burhan, *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları*, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1/99, ss. 1 – 12.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif, *Küreselleşme ve Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları, 2009.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif, *Yerel Yönetimler: Kuram, Kurum ve Yeni Yaklaşımlar*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2011.

DURSUNOĞLU, Abdülkadir, *Küreselleşme: Pratiksel ve Teoriksel*

Yaklaşım, Konya: Çizgi Kitabevi, 2010.

ERYILMAZ, Bilal, *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*, Ankara: Okutman Yayıncılık, 2011.

GERAY, Cevat, "Kenttaşlık Hakları" , *Türkiye'de İnsan Hakları*, (Edt. Oya Çitçi), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını, 2000, ss. 499 – 510.

GÖKÇE, Gülise, "Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkileri Üzerine Bir Tartışma" , *Yerel ve Kentsel Politikalar*, (Edt. : M. Akif Çukurçayır & Ayşe Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, ss. 205-225.

GÖRÜN, Mustafa, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Edt. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), İzmir: Birleşik Yayınları, 2004, ss. 14 – 32.

KARASU, Mithat Arman, *Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları*, TBB Dergisi, Sayı: 78, 2008, ss. 37 – 52.

KAYA, Erol, ŞENTÜRK, Hulusi, DANIŞ, Osman, ŞİMŞEK, Sami, *Modern Kent Yönetimi – I*, İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2008.

KELEŞ, Ruşen, *Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye*, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 6, 1995, ss. 3 – 19.

KELEŞ, Ruşen, *Bölge Gerçeği ve Avrupa*, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 1998, ss. 3 – 10.

KELEŞ, Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006.

KÖSECİK, Muhammet, "Avrupa Birliği' nin Bütünleşmesi Sürecinde Yerel Yönetimler", *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, (Edt : Bekir Parlak & Hüseyin Özgür), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2002, ss. 1 – 39.

MENGİ, Ayşegül, *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998.

MİMARLAR ODASI, *Avrupa Kentsel Şartı-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto*, (Çev: Aydan Erim), 2008, ss. 1-11.

MURATOĞLU, Tahir, *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türk Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXIX, Sayı: 1-2, 2011, ss. 737 – 776.

OKUR, Fatma, ÇAKICI, Ahmet Burhan, *Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi*, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 11, 2007, ss. 1 – 12.

ÖKMEN, Mustafa, “Globalleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, *Yerel ve Kentsel Politikalar*, (Edt. : M. Akif Çukurçayır & Ayşe Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, ss. 17 – 65.

ÖKMEN, Mustafa, *Demokratik Yerinden Yönetim, Sivil toplum ve Yerel Yönetimler*, Yerelsiyaset, 2008a, Sayı: 27, ss. 21-25.

ÖKMEN, Mustafa, *Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı*, Yerelsiyaset, 2008b, Sayı: 29, ss. 13 – 18.

ÖNDER, Fahrettin, *Kentli Hakları ve Yerel Siyaset – I*, Yerel Siyaset, 2008, Sayı: 29, ss. 22 – 28.

PALABIYIK, Hamit, “Avrupa Kentsel Şartı”, *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi*, (Edt. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), İzmir: Birleşik Yayınları, 2004, ss. 197 – 254.

PEKTAŞ, Ethem Kadri, AKIN, Fehmi, *Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: XII, Sayı: II, 2010.

PUSTU, Yusuf, *Yerel Yönetimler ve Demokrasi*, Sayıştay Dergisi, 2005, Sayı: 57, ss. 121 – 134.